

- Hajer, M. & T. Meestringa (2022). *Handboek Taalgericht Vakonderwijs*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Halpern, D.F. & D.S. Dunn (2023). *Thought and Knowledge, an introduction to critical thinking*. New York: Routledge.
- Kucker, S. (2019). 'How to Learn a Word: the dynamic coupling of Words and Referents in real and Developmental Time'. In: P. Hagoort (red.). *Human Language: From Genes and Brains to Behavior*. Massachusetts: The MIT Press, p. 113-126.
- Mullis, I.V.S., M. von Davier, P. Foy, B. Fishbein, K.A. Reynolds & E. Wry (2023). 'PIRLS 2021 International Results in Reading'. Boston: Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center. Online raadpleegbaar op: <https://pirls2021.org/results>.
- Swart, N.M., J. Gubbels, M. in 't Zandt, M.H.J. Wolbers & E. Segers (2023). 'PIRLS-2021: Trends in leesprestaties, leesattitude en leesgedrag van tienjarigen uit Nederland'. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Ronde 6

Froukje Hoobroeckx & Emiel Helmich
Sardes
Contact: f.hoobroeckx@sardes.nl

Taalgericht vakonderwijs: help vakcollega's om een brug te slaan tussen leerling en tekst

"De eerste klap is een daalder waard".

1. Inleiding

Hoe komt het toch dat leerlingen vakteksten vaak niet goed lezen. Is het onwil? Kunnen ze het niet? Pauline Gibbons (2014) geeft enkele verklaringen. Zij wijst daarbij op de kloof die kan bestaan tussen de tekst en de leerling.

Allereerst noemt zij de kloof tussen de vaardigheid van de leerlingen en de moeilijkheid van de tekst. Vakteksten vereisen van leerlingen dat zij alle 'cognitieve zeilen' bijzetten. De informatiedichtheid is groot, de zinnen zijn complex en ze staan vol met onbekende woorden. Leerlingen die ervaren dat ze teksten niet begrijpen, gooien er al gauw

het bijltje bij neer en ontwikkelen leesweerstand die zich kan uiten in leesvermijdend gedrag (Guthrie & Coddington 2009; van Steensel 2021).

Ook wijst zij op de kloof tussen de tekst en de achtergrond of voorkennis van de leerlingen. Het is best lastig om een tekst over een stoppenkast te begrijpen als je die nog nooit hebt gezien. Het is ook best lastig als je bij een tekst over tennis bij het woord ‘*dropshot*’ denkt aan een glaasje sterke drank met dropsmaak. De verwarring die dat oplevert belemmert het begrip van de tekst.

En dan is er nog de kloof tussen de tekst en de interesse van de leerling. Waarom zou je je best doen op een tekst over het afsluiten van een hypotheek als je niet eens een bijbaantje kunt vinden? Als de stof dan ook nog eens niet terugkomt in de toets, is dat wel veel gevraagd.

Zo’n kloof kan een enorm struikelblok vormen om de tekst te willen of te kunnen begrijpen. Daar moet je dus wat mee als docent.

2. De kloof dicht

Hoe sla je, als docent, een brug tussen de tekst en de leerlingen? Veel leraren kiezen voor een veilige weg: gewoon uitleggen wat er staat, dan hoeven leerlingen de tekst niet meer te lezen. Dat is goedbedoeld, maar docenten doen er hun leerlingen geen dienst mee op de langere termijn. Door het gebrek aan oefening, ontwikkelen leerlingen hun leesvaardigheid minder, terwijl de teksten steeds complexer worden. De oplossing is dan ook niet om de lat lager te leggen. Beter is om hoge verwachtingen te blijven koesteren en leerlingen door de tekst heen te begeleiden met behulp van ‘taalsteun’, ‘interactie’ en ‘context’. Zo kunnen ze succeservaringen opdoen en hun leesvaardigheid verder ontwikkelen (Gibbons 2014; Hajer & Meestringa 2020).

Voor docenten Nederlands is dit wellicht gesneden koek, maar voor vakdocenten is dit soms echt een brug te ver. Al zien zij het nut ervan, toch haken velen bij voorbaat toch af. Zij vinden dat een vakdocent geen tijd of verantwoordelijkheid heeft om ook nog aandacht aan taal te geven. Soms voelen zij zich daar ook niet voor toegerust.

3. Vakcollega’s over de streep

Hoe kunnen docenten Nederlands hun vakcollega’s over de streep trekken om taalgericht te werken? Er zijn voldoende argumenten die zij kunnen aandragen, niet alleen voor de leerlingen, ook voor de vakdocenten zelf. Zo zijn leerlingen vaak meer betrokken en gemotiveerd als zij de tekst beter begrijpen en succeservaringen opdoen (Stichting Lezen 2021). Leerlingen kunnen zelfstandiger werken en er gaat minder verloren aan de uitleg van de tekst. Het is dus de moeite waard om hierin te investeren.

Argumenten genoeg dus, maar hoe kun je, als docent Nederlands, vakcollega's hierbij concreet ondersteunen? Hier is de eerste klap een daalder waard. Het is van belang vakcollega's niet af te schrikken met grote verhalen over hoe het anders kan. Kies voor een behapbare, concrete aanpak waar de docent meteen effect van ziet voor zijn eigen les. We bieden daarvoor in deze tekst twee handvatten:

1. Neem struikelblokken weg.
2. Geef een 'startopdracht'.

Voor beide handvatten hoef je geen taalexpert te zijn. Je hebt vooral inlevingsvermogen in de leerlingen nodig.

3.1 Neem struikelblokken weg

Een docent Nederlands kan, samen met een vakdocent, een les bekijken en samen op zoek gaan naar opvallende struikelblokken in de vaktekst. Welk woord of formulering is cruciaal om de tekst te begrijpen, maar kennen leerlingen waarschijnlijk niet of in een andere betekenis? Welk stukje inhoud kunnen ze door hun eigen (gebrek aan) achtergrondkennis niet of verkeerd begrijpen? Hoe (on)interessant is deze tekst eigenlijk voor ze?

Sommige van deze struikelblokken kunnen soms al met een kleine inspanning worden weggenomen. En als dit niet kan, dan zoek je gewoon een ander struikelblok, want er zijn er meestal genoeg! Je moet ook niet alles in één keer willen oplossen. Alle beetjes helpen en als alle collega's in elke les iets doen, kan dat doorheen een jaar flink oplopen. Wees dus realistisch en kijk naar laaghangend fruit of kies voor een oplossing met veel effect. Zo kan begrip van het woord *centraal* ook voor andere lessen en andere vakgebieden relevant zijn.

Zelf leren om struikelblokken te vinden en oplossingen ervoor te bedenken, blijkt voor veel docenten goed te doen en is lekker concreet. Met een beetje geluk krijgen ze er zelfs lol in!

3.2 Geef een 'startopdracht'

Met een 'startopdracht' kun je de kloof tussen de tekst en de leerling verkleinen (Gibbons 2009). Ook hier is de eerste klap een daalder waard. Een sterke startopdracht is een gedeelde ervaring die aansluit bij het onderwerp van de tekst, met daarover een prikkelende vraag die leerlingen uitnodigt om er in kleine groepjes onderling over in gesprek te gaan. De docent luistert mee tijdens deze gesprekken, maar gaat niet in gesprek. De docent bespreekt de vraag wel na met de hele groep. Hierbij grijpt hij kansen om de taal van de leerlingen 'op te rekken' naar de taal in de tekst. Het woord *moeilijk* rekt hij bijvoorbeeld op tot *complex*: "Klopt, Ira, dat is een moeilijk, een complex pro-

bleem. En waarom is het zo moeilijk, zo complex?”

Waar nodig, vult de docent ook voorkennis aan. Het groepsgesprek werkt uiteindelijk toe naar de uitnodiging om toch ook de tekst te lezen, bijvoorbeeld om te ‘ontdekken hoe het nu precies zit’, te ‘kijken of er nog een andere oplossing is’ of te ‘zien wie gelijk heeft’.

Zo’n startopdracht klinkt misschien niet als iets wat je wel even doet. Daarom is het belangrijk om het klein te houden. Een goede startopdracht kan simpel zijn en hoeft maar een paar minuten te duren (zie kader). Een voorbeeld doet vaak wonderen, dus help de collega daarmee op weg.

Voorbeeld startopdracht

Voor een tekst over concentratiekampen laat de docent twee *stills* uit de film over Anne Frank zien. Eén van een vrolijke, vrije Anne. Eén van Anne in het kamp. Hij vraagt de leerlingen om in tweetallen verschillen te beschrijven tussen Anne op de twee foto’s. In de nabespreking verwerkt de docent enkele begrippen uit de tekst: ‘de vernietiging’, ‘ondervoed’, ‘de wanhoop nabij’. Ook vult hij de voorkennis aan met namen van bekende concentratiekampen.

Uit de praktijk blijkt dat veel docenten het leuk vinden om dit soort startopdrachten samen te bedenken. De startopdracht krijkt de betrokkenheid van de leerlingen meestal geweldig op. Docenten zijn doorgaans meteen enthousiast over het effect. Het is dus vooral een kwestie van er samen voor te gaan zitten, een sterke opdracht te bedenken en uit te proberen wat die met de leerlingen doet.

4. Tot slot

Er is een parallel te trekken tussen de leerlingen en de vakcollega’s. Ook zij hebben last van een kloof: die tussen een taalgerichte aanpak en hun eigen, vertrouwde, werkwijze. Voor docenten Nederlands die helpen die kloof te overbruggen, is eveneens inlevingsvermogen nodig om struikelblokken weg te nemen en een mooie startopdracht te bedenken om hen te verleiden om de eerste stap te zetten.

Referenties

Guthrie, J.T. & C.S. Coddington (2009). ‘Reading motivation’. In: K.R. Wenzel & A. Wigfield (red.). *Educational psychology handbook series. Handbook of motivation at school*. London: Routledge/Taylor & Francis Group, p. 503-525.

- Hajer, M. & Meestringa, T. (2020). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Steensel, R. van (2021). 'Leesmotivatie en leesweerstand. Deel 2: wat is leesweerstand?'. In: *WODN, Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (red.). Handboek Didactiek Nederlands. Levende Talen*. Online raadpleegbaar op: <https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/10/leesmotivatie-en-leesweerstand-deel-2-wat-is-leesweerstand/>.
- Stichting Lezen (2021). 'Leesmotivatie onder de loep. Inzichten uit wetenschappelijk onderzoek'. Amsterdam: Stichting Lezen.

Ronde 7

Edith Alkema
Zelfstandig onderzoeker
Contact: edithalkema@gmail.com

Schrijven om te leren, met je eigen brein

1. Inleiding

Nadenken om een schoolvak te leren gebeurt veelal door het leren van teksten, vlak voor een toets. Maar een vak leren zou ook op een andere, meer evenwichtige manier kunnen, namelijk door regelmatig korte syntheses teksten te schrijven. Dat zijn teksten waarbij de kerngedachten uit de bronnen, veelal samen met eigen eerder opgedane (school)kennis, geïntegreerd worden in een eigen, nieuw gecomponeerde tekst: de samenvoeging of synthese. Een syntheses tekst kan 'uiteenzettend', 'beschouwend' of 'betogend' van karakter zijn (van Ockenburg 2018). Het schrijven van zo'n tekst lukt alleen als je over de nodige kennis van de leerstof beschikt. Het probleem is echter niet alleen dat leerlingen het lastig vinden om het verschil tussen 'kennis' en 'informatie' te zien (Janssen 2020), maar ook dat ze niet goed weten hoe ze zo'n syntheses tekst moeten aanpakken. De strategie is vaak die van het 'knippen en plakken', of – recenter – die van de *ChatGPT*. Allebei leiden ze echter niet tot nadenken, laat staan het leren van een schoolvak.

Ik onderzoek hoe ik leerlingen syntheses teksten kan leren schrijven bij het vakoverstijgende vak 'Wetenschapsoriëntatie' (Alkema & Bekkenkamp 2020), zodat een antwoord op die vraag toegepast zou kunnen worden op alle schoolvakken waar teksten op basis van bronnen geschreven worden. Het resultaat van het onderzoek leverde een eenvoudig toe te passen generiek lees- en schrijfmiddel op.